

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА І РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Скидан О.В.

Державний агроекологічний університет, Україна

Анотація

У багатьох країнах усе більша кількість сільськогосподарських виробників – приватних фермерів, великих фермерських господарств чи власників земельних ділянок – є членами кооперативів або залучені до їх створення, і ще більше людей бажають брати активну участь у цьому процесі. Завдання держави щодо розвитку кооперативних організацій – взяти під свою опіку створення і розвиток сільськогосподарських кооперативів і формувати сприятливий правовий, економічний і організаційний клімат для кооперативного руху в Україні. При цьому необхідно забезпечити підтримку всіх ключових організацій і осіб, причетних до розвитку кооперативного руху, поєднуючи уміння та прагнення на всіх рівнях.

Ключові слова: кооперація, кооператив, сільське господарство, державна підтримка.

Вступ

Необхідність стимулювання розвитку сільськогосподарського кооперативного руху на сьогоднішній день є об'єктивною необхідністю, за рахунок чого можуть бути прискорені бажані позитивні зміни в економіці. Унаслідок обмеженої ресурсної бази розвиток сільськогосподарської кооперації стає особливо важливим для держави. Оскільки в найближчій перспективі інвестиційна привабливість і можливості аграрної сфери залишатимуться обмеженими, сільськогосподарські кооперативи потенційно виступають головним каталізатором розвитку сільського господарства в цілому. Тому необхідно сконцентрувати зусилля на створенні сприятливих умов для швидкого розвитку сільськогосподарських кооперативів як одного з пріоритетів аграрної політики держави.

Методика дослідження

Методологічною та теоретичною основою дослідження є системний метод пізнання соціально-економічних явищ і процесів, що відбуваються в процесі розвитку ринкових відносин. Для вирішення окремих завдань використані ряд наукових методів дослідження, зокрема абстрактно-логічний – при визначенні сутності та складових механізму державної підтримки і регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації; метод синтезу – при вивченні, узагальненні й адаптації вітчизняного та світового досвіду функціонування системи сільськогосподарської

кооперації; статистико-економічний – при аналізі сучасного стану та виявленні тенденцій розвитку кооперативного руху в державі; метод порівняльного аналізу, розрахунково-конструктивний та метод аналогій – при визначенні напрямів та концептуальних засад механізму державної підтримки та регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації.

Результати дослідження

Лібералізація економічних відносин відкрила “нішу”, яку зайняли численні посередницькі структури й інші ринкові суб’єкти несільськогосподарського походження. Ситуація може призвести до експлуатації сільськогосподарських товаровиробників, якщо вони не об’єднують свої зусилля для створення власних, повністю ними контрольованих структур агробізнесу. Отже, активізація групових дій сільськогосподарських товаровиробників повинна стати адекватною реакцією на зменшення державного контролю за сільським господарством [4, с. 9].

Наявна нині мережа інфраструктурних формувань за обсягами надання послуг та їх якістю не задовольняє зростаючі потреби сільськогосподарських товаровиробників, особливо власників особистих селянських і фермерських господарств та сільського населення в цілому. За статистичними даними, на початок 2006 р. в Україні нараховувалося 30,8 тис. кооперативів, проте з них частка сільськогосподарських виробничих становить усього 4,3%, або 1,3 тис. Дані про чисельність обслуговуючих кооперативів у статистичному спостереженні не виділені. Поряд із сільськогосподарськими досить активно розвиваються інші форми кооперації в державі, зокрема кредитні спілки.

Однак загалом наявна інформація свідчить про нечисленність системи кооперації й інерційність процесу її становлення і розвитку. Основними причинами низького рівня розвитку сільськогосподарської кооперації є [1, 3, 7, 13], по-перше, загальні несприятливі умови ведення аграрного виробництва (низький рівень захисту внутрішнього ринку від субсидованого імпорту продовольства і сільськогосподарської сировини, недостатня державна підтримка сільського господарства, нерозвиненість матеріально-технічної бази ринкової інфраструктури АПК та ін.). По-друге, це прискорений розвиток за рахунок іноземних інвестицій акціонерних компаній, що спеціалізуються на перевезенні, зберіганні, переробці і продажу імпортного продовольства та сільськогосподарської сировини. По-третє, до стримування активного розвитку кооперації призвела недооцінка в процесі економічних реформ кооперативних форм господарської діяльності. Практично уся система переробних, постачальницьких, торговельних та обслуговуючих підприємств стала власністю приватних акціонерних компаній, що практично виключило можливість створення на їхній базі споживчих кооперативів.

Історико-економічний аналіз еволюції сільськогосподарської кооперації в розвинутих країнах світу дозволив виявити певні тенденції

цього процесу. Поширення кооперації головним чином відбувалося через необхідність створення альтернативи приватно-посередницькому бізнесу. У багатьох країнах активізація кооперативних процесів і формування кооперативного руху в національному масштабі припала на період депресій або інших економічних негараздів, коли взаємодопомога товаровиробників була єдиним реальним захистом від проявів недосконалості ринкової системи [4, с. 24].

Не сприяє розвитку кооперації також психологічна неготовність селян до кооперування та недостатній рівень знань сільського населення щодо переваг кооперації, впевненість багатьох аграрних товаровиробників у можливості самостійного успішного виходу на ринки продовольства і матеріально-технічних ресурсів; слабкий рівень державної підтримки малих форм господарювання в АПК і сільськогосподарських кооперативів. За всі роки ринкових перетворень крім Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” [11] було прийнято лише одну короткострокову програму розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (на 2003-2004 роки) [10], яка, до того ж, носила декларативний характер та не справила помітного впливу на процес розвитку кооперації на селі.

Сільськогосподарські кооперативи є виходом із кризи, що переживають виробники сільськогосподарської продукції. Історія свідчить, що перед тим, як стати характерною рисою сільськогосподарського сектора в більшості країн з розвинутою ринковою економікою, кооперативний рух отримував поштовх у часи криз і змін. Споконвічно це були дії “самооборони” з боку фермерів, підтримані пізніше владою [12, с. 7]. Розвиток кооперації, особливо на початковому етапі, потребує державної підтримки, важливим чинником якої є розробка і реалізація спеціальних державних програм [2, с. 190].

Державна підтримка та регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації має бути насамперед сконцентроване на питаннях фінансово-кредитної підтримки сільськогосподарської кооперації, інформаційного, консультаційного і методичного забезпечення діяльності сільськогосподарських кооперативів, підготовки кадрів. Державна фінансово-кредитна підтримка сільськогосподарської кооперації має включати, з одного боку, заходи для підтримки малих форм господарювання, що сприятиме розширенню соціальної бази кооперації, з іншого боку, – власне самих кооперативів [5, с. 17]. При цьому проблема полягає як у необхідності виділення необхідних ресурсів, так в удосконаленні механізму їхнього розподілу, що має включати заходи щодо розвитку на селі мережі кредитних кооперативів та інших мікрофінансових організацій (регіональних фондів підтримки малого підприємництва, фондів підтримки сільського розвитку та ін.).

Фінансово-кредитна підтримка сільськогосподарських кооперативів повинна включати фінансову допомогу новостворюваним кооперативам при здійсненні організаційних витрат; надання кооперативам цільових

довгострокових бюджетних кредитів і субсидій на будівництво та ремонт приміщень, придбання устаткування, транспортних засобів, поповнення оборотних коштів. Доцільним є створення Державного та регіональних фондів кредитних гарантій для сільськогосподарських кооперативів. Бюджетні ресурси на підтримку сільськогосподарської кооперації мають направлятися у виді субсидій в регіони і розподілятися при участі громадських організацій сільськогосподарських виробників на конкурсній основі. При цьому має враховуватися ефективність використання ресурсів.

Однією з важливих передумов успішного розвитку сільськогосподарської кооперації є заходи щодо забезпечення доступу кооперативів до ринку наукових, освітніх, консультаційних послуг і інформації. Вказані заходи доцільно реалізувати у рамках єдиної системи інформаційного забезпечення АПК. Члени кооперативів зможуть одержувати своєчасну і якісну інформацію про державну аграрну політику, умови кредитування, оподаткування, субсидування, обсяги торгівлі, ціни і т.д.

В рамках системи інформаційного забезпечення слід передбачити створення спеціалізованих баз даних; видання і поширення навчальної, довідково-інформаційної і методичної літератури; проведення відповідних наукових досліджень. Важливою умовою інформаційно-консультативного та навчально-методичного забезпечення розвитку кооперативного руху є наукові дослідження з проблем розвитку малих форм господарювання і сільськогосподарської кооперації в системі УААН і Мінагрополітики, а також проведення науково-практичних конференцій, симпозіумів і семінарів по даній тематиці на базі аграрних навчальних закладів та наукових установ.

Для успішного розвитку сільськогосподарської кооперації необхідні постійна підготовка і підвищення кваліфікації фермерів, власників особистих підсобних господарств, сільських підприємців; фахівців сільськогосподарських кооперативів, державних службовців і представників органів місцевого самоврядування. З цією метою мають бути розроблені учбово-методичні матеріали для аграрних навчальних закладів, а також для створених державного і регіональних інформаційно-консультативних навчально-методичних центрів; розширена підготовка аграрних товаровиробників, працівників органів управління АПК і місцевої влади через систему підвищення кваліфікації при аграрних навчальних закладах.

Важливою проблемою, що потребує вирішення, є організація Держкомстатом України постійних статистичних спостережень за розвитком сільськогосподарської кооперації, результатом яких має бути отримання всебічної інформації про їхню господарську діяльність. Наукові організації та аграрні навчальні заклади у співробітництві з регіональними інформаційно-консультативними навчально-методичними центрами проводитимуть незалежний моніторинг розвитку сільськогосподарської кооперації.

Висновки

Сільськогосподарська кооперація є основою для подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку, відіграє виняткову роль у зміцненні економічного потенціалу, конкурентноздатності і соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і створенні стимулів для росту товарної продукції. Проте до цього часу її розвиток знаходиться на низькому рівні, основними причинами чого є недооцінка в процесі економічних реформ кооперативних форм господарської діяльності, загальні несприятливі умови ведення аграрного виробництва, психологічна неготовність селян до кооперування та недостатній рівень знань сільського населення щодо переваг кооперації, слабкий рівень державної підтримки малих форм господарювання в АПК і сільськогосподарських кооперативів.

Розвиток кооперації, з огляду на сучасний її стан, потребує державної підтримки, зокрема у вигляді розробки і реалізації спеціальних державних програм, спрямованих на фінансово-кредитну підтримку, інформаційне, консультативне і методичне забезпечення діяльності кооперативів, підготовку висококваліфікованих кадрів. Державна підтримка та регулювання мають зосереджуватися не лише безпосередньо на кооперативах, а й враховувати необхідність реалізації відповідних заходів щодо малих форм господарювання на селі.

Література

1. Абрамова І. В. Організаційно-економічний механізм державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Державний вищий навчальний заклад "Державний агроекологічний ун-т". – Житомир, 2006. – 20 с.
2. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; За ред. П. І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
3. Беренштейн Л. Ю., Каденюк О. С., Коломієць С. С., Кропивко О. М., Михайловська О. П. Українська модель сільськогосподарської кооперації: етапи формування та розвитку / КМУ; Національний аграрний ун-т ; Тернопільська академія народного господарства / Л. Ю. Беренштейн (наук. ред.). — К. : НАУ, 2002. — 100 с.
4. Зіновчук В. В. Сільськогосподарська кооперація: теорія, методологія, практика: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.07.02 / Інститут аграрної економіки УААН. – К., 2000. – 35с.
5. Концепция развития сельскохозяйственных потребительских кооперативов. – М.: Министерство сельского хозяйства РФ: – 2006. – 68 с.
6. Методика создания региональных и муниципальных программ развития сельскохозяйственных потребительских кооперативов. – М.: Министерство сельского хозяйства РФ: – 2006. – 61 с.

7. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки. – К.: ІАЕ УААН, . – 430 с.
8. О государственной поддержке сельскохозяйственных потребительских кооперативов в Республике Башкортостан: Закон Республики Башкортостан от 30 ноября 2006 года // Республика Башкортостан. – 2006. – N 241 (26224).
9. О сельскохозяйственной кооперации: Федеральный Закон РФ от 8 декабря 1995 года N 193-ФЗ // Российская газета. – 2006. – N 250.
10. Про затвердження Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003-2004 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 р. N 1858 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 51. – стор. 38. – стаття 2293.
11. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 року N 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1997. – N 39. – ст.261.
12. Сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы. Ключевой элемент восстановления сельского хозяйства в ННГ: Проект Тасис по распространению технической информации. – Брюссель, Европейская комиссия. – 2000. – 40 с.
13. Швець Т. В. Формування і функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Державний агроекологічний університет. — Житомир, 2007. – 20 с.

THE STATE SUPPORT AND REGULATION OF AGRICULTURAL COOPERATIVE DEVELOPMENT AS A PRIORITY OF AGRICULTURAL POLICY

Oleg Skydan

The State University of Agriculture and Ecology, Ukraine

Abstract

In most countries an increasing number of agricultural producers - private farmers, large-scale farming enterprises or individual plot-holders - participates in a co-operative or is involved in creating one - and even more are eager to do so. The state support aims at fostering the creation and development of agricultural co-operatives and at creating a favorable legal, economic and organizational environment for the co-operative movement in Ukraine. Thus, it is necessary to provide assistance to all key organizations and persons involved in development of the co-operative movement – bringing together and supporting skills and wills at all levels.

Key words: cooperation, cooperative, agriculture, the state support.